

ნიაზ ბოლქვაძე

უძველეს კონს-იბეკიელთა
საიდუმლოება
ერ ღაპინყება სეკასობრიო
ცივილიზაციის სანყისებისა



ნიაზ ბოლქვაძე

**უძველეს კოდს-იბეჩიედთა
საიდუმლოება
არ ღაპინყება საკანოზრიო
ცივილიზაციის სანყისებისა**

თბილისი – 2021

ნიაზ ბოლქვაძის ნაშრომი „უძველეს კოლხ-იბერიელთა საიდუმლოება. არ დავიწყება საკაცობრიო ცივილიზაციის საწყისებისა“ ეძღვნება დედამიწაზე რკინის მეტალურგიის ჩასახვისა და მისი განვითარების ისტორიას. ნაშრომში, სიღრმისეული ისტორიული ანალიზით, საინტერესოდ არის წარმოდგენილი 3000 წლის წინათ, საქართველოში, უძველესი კოლხეთის ხეობების დაბურულ ტყეებში საიდუმლოდ რკინის წარმოების ამსახველი სურათი და ამ საიდუმლოების დაცვის ხერხები, რაც დღემდე გამოუცნობი იყო და სიახლეს წარმოადგენს ამ მხრივ. აქვე წარმოდგენილი არის ახლებური მიდგომა უნიკალური, ქართული და ზოგადსაკაცობრიო კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების, უძველეს კოლხ-იბერიელთა რკინის სადნობი სახელოსნოების გადარჩენის და პოპულარიზაციის მიზნით.

ნაშრომი საინტერესო იქნება ისტორიკოსთათვის, ლექტორ-მასწავლებელთათვის, ასევე, ფართო წრის მკითხველისათვის.

რედაქტორი

ლავით მაისურაძე, საერთაშორისო ურთიერთობათა დოქტორი

რეცენზენტები:

იულონ ბაბოშიძე, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, არქეოლოგი.

ჯემალ მიქაელაძე, ისტორიის აკადემიური დოქტორი,

მხატვარ-არქიტექტორი

ISBN 978-9941-8-3669-5

© ნიაზ ბოლქვაძე, 2021

რედაქტორისაგან

საუკუნის აღმოჩენა, უფრო მეტიც... ამ აღმოჩენას სრულიად თავისუფლად შეიძლება ვუნოდოთ სასწაულის ტოლფასი აღმოჩენა აქ... ჩვენს მინა-წყალზე!.. უძველეს გადარჩენილ მინა-წყალზე, უძველეს მეტალურგთა სამშობლოში!.. და ზუსტად იქ, სადაც ნამდვილად „დაირწა კაცობრიობის ცივილიზაციის აკვანი“... ეს უკანასკნელი სიტყვები დიდ გერმანელ მოაზროვნეს, ისტორიკოსსა და არქეოლოგს, ბისმარკის ცხოვრების მკვლევარს, რიტტერს ეკუთვნის. იგი საქართველოს, ძველი იბერიის ისტორიას იკვლევდა და ბევრი საინტერესო შრომაც მიუძღვნა ამ საკითხს!!!

დავუბრუნდეთ ჩვენს თემას. ბატონ ნიაზ ბოლქვაძის, მისი მეგობრების, მეცნიერებისა და აჭარელი ღირსეული მამულიშვილების მიერ ხელახლა არის აღმოჩენილი პრეისტორიული ხანის **3300** წლის, ან კიდევ უფრო ძველი პრეისტორიული ხანის რკინის სადნობი ღუმელები, სახელოსნოები.

რკინის სადნობი სახელოსნოები საქართველოს, კერძოდ, კოლხეთის ტერიტორიაზე თავდაპირველად აღ-

მოაჩინეს ქართველმა მეცნიერებმა 1950-60-იან წლებში. დიდმა ნიკო ბერძენიშვილმა ამ აღმოჩენას „დიადი საქმის დასაწყისი“ უწოდა 1964 წელს. მაგრამ... გარდაიცვალა დიდი მეცნიერი და მასთან ერთად დავიწყებას მიეცა ამ სახელოსნოების არსებობაც, უფრო მეტიც... უმრავლესი მათგანი განადგურდა, რადგან, როგორც ბატონი ნიაზი ბრძანებს, უყურადღებოდ მიტოვებულნი „სოფლის მეურნეობისთვის გამოყენების მიზნით ტერიტორიები ადგილობრივმა მოსახლეობამ შემოღობა, მოხნა და აითვისა...“ ნაწილი კი შამბმა და ტყეებმა დაფარა და დაიკარგა. რადგან... აღარ აღმოჩნდნენ ისეთი ისტორიკოსები და მამულიშვილები საქართველოში, ვისთვისაც მნიშვნელოვანი იქნებოდა ეს მართლაც რომ, დიადი საქმე.

ძალიან ძნელად მოიპოვებოდნენ ადამიანები, ვინც საქვეყნო, სამამულიშვილო საქმეზე და, საერთოდ, ისტორიასა, არქეოლოგიასა და კულტურულ მემკვიდრეობაზე იფიქრებდა და იზრუნებდა და ასე გრძელდება დღემდე...

ჩვენს თაობას ურთულეს დროში მოუწია ცხოვრება... და, მიუხედავად ყველაფრისა, მიუხედავად ქვეყნისა და ხალხის არნახული გაღატაკებისა, გადაგვარებისა და დათრგუნვისა, ის მამულიშვილური ცეცხლი მაინც არ ჩამქრალა ღირსეულ ქართველობაში...

დიახ, მამულიშვილები ჰყავდა და დღესაც ჰყავს ჩვენს სვეგამწარებულ ქვეყანას... ის მამულიშვილები, რომელთა მხრებმაც უნდა ზიდონ ქვეყნის მომავლის გად-

ასარჩენად აუცილებელი და უმძიმესი ინტელექტუალური ტვირთი... და მე ამ ტვირთს უნმინდეს ეროვნულ ღვანლს დავარქმევდი...

დიდი ივანე ჯავახიშვილის, სიმონ ჯანაშიას, პავლე ინგოროყვას, არნოლდ ჩიქობავას, ნიკო ბერძენიშვილის, სიმონ ყაუხჩიშვილის, გიორგი ჩუბინაშვილის და ლევან მუსხელიშვილის შემდეგ... საქართველოს ისტორიაც და არქეოლოგიაც ჩრდილში მოექცა; უფრო მეტიც... გახშირდა ყალბი თეორიები ქართველი ხალხის ისტორიის წასაბილწად...

ასე რომ, აღარ გვიკვირს, თუ რატომ დაიკარგა 3000-წლოვანი რკინის გამოსადნობი ლუმელები და სახელოსნოები, რატომ არ მიაქციეს ყურადღება მათ არსებობას არამარტო მეცნიერებმა, აკადემიამ და განათლების სამინისტრომ, კულტურის სამინისტრომ, არამედ, საერთოდ, ქვეყნის ხელისუფლებამ!

ბატონი ნიაზ ბოლქვაძე ჭეშმარიტი ეროვნული მოღვანის გულისტკივილით არამარტო მოგვითხრობს და მიგვითითებს ქართველებისთვის ამ მართლაც რომ უდიდესი მატერიალური განძის, 3000-წლოვანი რკინის სადნობი ლუმელი-სახელოსნოების დაკარგვის სულისშემძვრელ ფაქტზე, არამედ, ძირფესვიანად აანალიზებს მოვლენებს ბრძენი მეცნიერის თვალით, აზრით და გულით, იძლევა კიდევაც ჩიხიდან გამოსავალი გზის მიმართულებას და საშუალებას. სწორედ ამისთვის მათ, ე. ი. აჭარელმა მეცნიერებმა და მამულიშვილებმა ნიაზ ბოლქვაძის ხელმძღვანელობით შექმნეს საქველმოქმე-

დო ფონდი „წინაპართა მემკვიდრეობის გადასარჩენად“... ამჯერად კი მოვუსმინოთ თვითონ ბ-ნ ნიაზს:

„...ჩვენთვის ძალიან მძიმეა იმ რეალობასთან შეგუება, რომ ჩვენს სამშობლოში, ჩვენს თვალწინ მშვიდობიან დროს თუ როგორ ნადგურდება უნიკალური ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის ქართული კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები, მხოლოდ და მხოლოდ გაუგონარი გულგრილობისა და უყურადღებობის გამო. კონკრეტულად ამ შემთხვევაში, ნადგურდება უძველესი ისტორიული რკინის სადნობი სახელოსნოები, სადაც ჩვენი წინაპრები ჯერ კიდევ ქვისა და ბრინჯაოს ხანაში, საიდუმლოდ მონყობილ სახელოსნოებში პირველად მსოფლიოში მაგნეტიტური ქვიშისაგან ადნობდნენ რკინას.

ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში ჩვენი საინიციატივო ჯგუფის მიერ საკუთარი ენთუზიაზმით განეული შრომის მიუხედავად, სამწუხაროდ, ვრწმუნდებით, რომ საზოგადოების თანადგომის გარეშე შეუძლებელი ხდება ამ ძეგლების გადარჩენა.”

მაგრამ... დიახ, ისევ ჩნდება არასასიამოვნო სიტყვა „მაგრამ“...

მიუხედავად ჩვენი დროის უმძიმესი რეალობისა, არამარტო საჭიროა, არამედ, ნებისმიერმა მოაზროვნე ქართველმა თავი უნდა გადადოს ამ სამამულიშვილო ღვანწისთვის, დიახ... მიუხედავად უმძიმესი რეალობისა... ნებისმიერ ფასად უნდა შევინარჩუნოთ უძველესი კოლხური რკინის სადნობი ღუმელი-სახელოსნოები!

მე-18 ს-ის პირველივე წლებიდან დიდი მნიშვნელობა მიეცა არქეოლოგიურ მეცნიერებას. ცნობილი მეცნიერის, მორტიმერ ველერის განმარტებით თუ ვიხელომძღვანელებთ, „...არქეოლოგი ეძებს ხალხს და არა ნივთებს...“ და სწორედ არქეოლოგია გახლავთ „ჭეშმარიტების გასაღები“... დიას... არქეოლოგია შეიძლება ითქვას, ზუსტი მეცნიერებაა ისევე, როგორც მათემატიკა. ცხადია, არქეოლოგიაც ისტორიის განუყოფელი ნაწილია თავისივე ბუნებით და არსით. ამდენად, ბოლო 3 საუკუნის მანძილზე გამოვლენილი არქეოლოგიის მეშვეობით მეცნიერებამ გვიან ბრინჯაოს ხანის კოლხური კულტურა კოლხური ეთნოსის, ე. ი. ცივილიზაციის უმნიშვნელოვანეს საფეხურად აღიარა. უძველესი კოლხეთის მინა-წყალზე აღმოჩენილი არქეოლოგიური ძეგლებიდან მიუთითებენ კოლხური ეთნოსისა და არქეოლოგიური კულტურის განუყოფელ, დაუნაწევრებელ ერთობას.

ამიერკავკასია რომ უძველესი დროიდანაა დასახლებული, ეს ფაქტი მსოფლიოს განათლებული საზოგადოებისთვის უცხო ნამდვილად არ არის. არც ის არის უცხო და მიუღებელი საკაცობრიო ისტორიისთვის, რომ თვით ადამიანური სამყაროს წარმოშობის დროიდანვე ამიერკავკასია ის უმნიშვნელოვანესი ადგილია დედამიწაზე, სადაც სწორედ ისტორიის გარიჟრაჟზე წარმოშობილი გონიერი საზოგადოება, რომელსაც ნამდვილად გააჩნდა საკუთარი, თვითმყოფადი ენა და კულტურა – უწყვეტად განაგრძობდა სწორედ აქ, ამი-

ერკავკასიაში ცხოვრებას და არსებობას და... ამიერკავკასია, როგორც მეცნიერები ათარილებენ, თუნდაც ქვისა და ბრინჯაოს ხანებში მოიცავდა არამარტო საკუთრივ, ვინრო გაგებით, დღევანდელ ამიერკავკასიას, არამედ მთელ მცირე აზიას...

სწორედ შავი ზღვის აღმოსავლეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში, ენგურის, რიონის, ჰალისისა და ჭოროხის, მტკვრის, არაქსისა და ევფრატის სათავეებში იყვნენ მჭიდროდ დასახლებული ძველი ქართველი ტომები, ხალიბები, ან იგივე ხალდები, ტიბარენები, ან იგივე თაბალ-თუბალები და მოსინიკები, ანუ მესხები, იმათ ჩრდილოეთით კი ჰენიოსები... რომელთაც დღეს ქართველებს უწოდებენ.

ბერძნულმა კლასიკურმა ლიტერატურამ, სამეცნიერომ, ისტორიულმა და მხატვრულმაც შემოინახა ფასაუდებელი ცნობები პირველი მელითონე ხალხის შესახებ. სწორედ ბერძნული ლიტერატურა მოიხსენიებს ძველ ქართველ ტომებს ხალიბებს, რკინის აღმომჩენ, დამმუშავებელ ხალხად და აღარაა გასაკვირი, რომ ხალიბთა ეთნიკურმა სახელმა ბერძნულ ლიტერატურაში ფოლადის აღმნიშვნელის ტერმინი, ე. ი. სახელი დაიმკვიდრა.

ამჯერად ჩამოვაცალიბოთ თეზა: ე. ი. საერთოდ რკინის არამარტო დამუშავებას, არამედ მის აღმოჩენასაც ძველი ბერძნული ლიტერატურა უკავშირებს ერთადერთ ხალხს, ერს, ქვეყანას და ეს ხალხია ხალიბები. ე. ი. ძველი კოლხები.

დასასრულს მინდა ვთქვა, რომ უძველეს ქართველ-
თა, ე. ი. ხალიბ-ხალდებთა და შემდგომი პერიოდის თუ-
ბალ-კაინთა საცხოვრებელი მინა-წყლის და ქალაქ-სო-
ფლების განადგურების შემდეგ, რაც გამოიწვია მცირე
აზიაში შემოჭრილმა მომთაბარე ტომების მრავალრი-
ცხოვნობამ, კოლხ-იბერიელთა მოდგმამ მცირე აზიი-
დან ამოიწია ჩრდილოეთით და ღვთის მადლით დღესაც
არსებობს მათი შთამომავლობა, ე. ი. ჩვენი ხალხი და
ჩვენი ქვეყანა, რომელსაც დიადი წარსულისა და კეთი-
ლშობილი გენეტიკის მქონე მცირერიცხოვანი მოსა-
ხლეობის მეტი ფაქტიურად აღარაფერი შერჩა. დღეს
კი... ლიბერალების თეორიით – არც ისტორიაა საჭირო
და არც წარსულის დაცვა. არც ზნეობის, ტრადიციის
და რწმენის სინმინდის გაფრთხილება! ღირსეული ქა-
რთული საზოგადოების სულ ცოტა 90%-ისთვის ნამ-
დვილად ძალიან მნიშვნელოვანია ყოველგვარი ეროვ-
ნული – წარსულიც, ისტორიაც, ტრადიციაც, რწმენაც.
ასე რომ, ძალიან მნიშვნელოვანია ჩვენი ხალხისთვის
და ჩვენი ქვეყნისთვის ის ლითონის გამოსადნობი უძვე-
ლესი ღუმელები, რომლებიც კოლხეთში, დღევანდელი
აჭარის ტერიტორიაზეა აღმოჩენილი და ამ მამულიშვი-
ლური საქმისთვის, ამ თავდადებისთვის, რასაც ბატო-
ნი ნიაზ ბოლქვაძე და მისი თანამოაზრეები აკეთებენ
დღევანდელ გაუსაძლის და ეკონომიურად ლატაკ ქვე-
ყანაში – საკუთარი სახსრებით იფარავენ და უფლიან
იმ უნიკალურ აღმოჩენებს, იმ უძვირფასეს 3300 წლის
წინანდელ რკინის სადნობ ღუმელებს, რომლებსაც დი-

დმა ნიკო ბერძენიშვილმა „დიადი აღმოჩენა“ უნოდა, ამ შემთხვევაში, მე გავბედავ და ყველა ღირსეულ ქართველთან ერთად მოკრძალებით ვთხოვ ჩვენი ქვეყნის პრემიერ-მინისტრს, ბატონ ირაკლი ლარიბაშვილს და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის თავმჯდომარეს, ბატონ თორნიკე რიჟვაძეს, ყველა ღონე იხმარონ, რომ ქართველ ხალხს გადაურჩინონ თავიანთი დიადი წარსული, დიადი მემკვიდრეობა, რომლის უტყუარი მტკიცებულებაა ეს ისტორიული ლითონის სადნობი ღუმელები. და თუ წარსულს არ მოვუვლით, მომავალი აღარ გვექნება!

დიახ, უტყუარი მტკიცებულებაა ეს ისტორიული რკინის სადნობი ღუმელები, რომ ქართველი ხალხის წინაპრები კაცობრიობის ცივილიზაციის გარიჟრაჟზე თავიანთი ღვთაებრივი გონებითა და დაუღალავი შრომით ქმნიდნენ სწორედ იმ ტექნოლოგიურ ცივილიზაციას, რომლითაც დღეს ასე ამაყობს ზესახელმწიფოები და, ცხადია, მათთან ერთად მთელი კაცობრიობა.

და კიდევ ვიმეორებ: თუ ისტორიას და წარსულს დავივიწყებთ, მომავალი აღარ გვექნება არამარტო ჩვენ, ქართველ ხალხს, არამედ თვითონ დედამიწაზე მოსახლე ადამიანურ სამყაროს განურჩევლად ეროვნებისა, რელიგიისა და გენეტიკური ფასეულობებისა...

დავით მაისურაძე

საერთაშორისო ურთიერთობათა დოქტორი

„ლოდი, რომელიც მშენებლებმა
დაიწუნეს, ქვაკუთხედად იქცა...“

მათე, 21,42

ამიერკავკასიაში, უძველესი მეტალურგიის კერების აღმოჩენისა და შესწავლის მხრივ, თითქმის საუკუნის მანძილზე ქართველი და უცხოელი მეცნიერების მიღწევების შედეგად ძალიან მნიშვნელოვანი შრომები მოგვეპოვება.

მიუხედავად ამისა კვლავ რჩება შესასწავლი არაერთი საინტერესო საკითხი, რომელიც დღემდე არ იყო შესწავლილი.

აქედან გამომდინარე ყურადღება მინდა გავამახვილო ერთ მნიშვნელოვან ისტორიულ ფაქტზე, რომელიც სიამაყის გრძნობასთან ერთად დიდ ინტერესსა და გაოცებას იწვევს, კერძოდ: ძველი კოლხეთის მმართველები და კოლხი მეტალურგები საუკუნეების მანძილზე როგორ ახერხებდნენ რკინის წარმოების ტექნოლოგიების საიდუმლოების დაცვას?

ვიდრე ამ საიდუმლოების ახსნას შევეცდებოდე, საერთო წარმოდგენისათვის, კარგი იქნებოდა ამ საკითხის მოკლე ისტორიული შეფასება.

უძველეს კოლხ-იბერიელთა ეკონომიკური ძლიერების ერთ-ერთი მთავარი საფუძველი, სხვა დარგებთან ერთად, მეტალურგია იყო.

მეტალურგია (ბერძნ. *metallurgeo* – მოვიპოვებ მადანს, ვამუშავებ ლითონს) კაცობრიობის განვითარების უძველესი დროიდან ღებულობს სათავეს.¹

უძველესი წერილობითი წყაროები და არქეოლოგიური გათხრები მოწმობენ, რომ ადამიანი უკვე ძვ. წ. VII-V ათასწლეულებიდან აღნობდა სპილენძს, იცნობდა თვითნაბად ოქროს, ვერცხლს, მეტეორიტულ რკინას.

რკინის ყველაზე უძველესი ნაკეთობები, რომელიც აღმოჩენილი იქნა არქეოლოგიური გათხრების შედეგად, დათარიღებულია ძვ. წ. IV, III, II ათასწლეულის შუა ხანებით და მიეკუთვნება შუმერებისა და ეგვიპტის ცივილიზაციას. ისინი დამზადებულია ზეციური წარმოშობის მეტეორიტული რკინისაგან: სამკაულები და საბრძოლო იარაღები ეგვიპტურ სამარხებიდან, შუმერული – ქ. ურიდან და სხვა... მეტეორიტული რკინისაგან ნაწარმი ნივთები ფარაონთათვის ზეციურ, ღვთაებრივ ჯილდოდ ითვლებოდა...

როგორც ცნობილია ენეოლითის ხანის შემდეგ იწყება ბრინჯაოს ხანა-საზოგადოების განვითარების ისტორიულ-კულტურული პერიოდი. უძველესმა ადამიანებმა ისწავლეს ბრინჯაოს წარმოება. ბრინჯაოს ყველაზე უძველესი ნაწარმი და წარმოების კერები აღმოჩენილია ირანის, შუამდინარეთის და დღევანდელი თურქეთის ტერიტორიებზე.

¹ ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია. ტ. VI, 1986., გვ. 606.

ძვ. წ. III ათასწლეულებში ბრინჯაო ფართო გავრცელებას პოულობს სხვა და სხვა ქვეყნებში. ამ დროისათვის ადამიანი არ ფლობდა მადნიდან გამოდნობის წესით რკინის მიღების საიდუმლოს.

ევრაზიის უმნიშვნელოვანესი მეტალურგიული ცენტრი ბრინჯაოს ხანაში, ძვ. წ. III ათასწლეულიდან ხდება კავკასია. არქეოლოგიური მონაპოვრების მიხედვით ირკვევა, რომ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს, კერძოდ, უძველესი კოლხეთის მკვიდრთ, ბრინჯაოს ხანაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეუტანიათ როგორც სამთამადნო, ასევე მეტალურგიულ ლითონდამამუშავებელ ინდუსტრიაში. კერძოდ, გვიან ბრინჯაოს ხანაში, კავკასიაში-კოლხეთში ძვ. წ. II ათასწლეულის შუა ხანებში მოხდა დიდი ცვლილებები. მეტალურგიის განვითარების უდიდესი მიღწევა იყო კოლხი მეტალურგების მიერ მადნიდან გამოდნობის წესით რკინის მიღება, რამაც რევოლუციური გარდატეხა მოახდინა კაცობრიობის ცივილიზაციის განვითარების საქმეში. მხოლოდ რკინამ შეძლო უძველესი ადამიანის ცხოვრებიდან ქვის, სპილენძისა და ბრინჯაოს სამეურნეო და საბრძოლო იარაღების გამოდევნა, რამაც თავის მხრივ, ხელი შეუწყო თემური წყობილების რღვევის პროცესს და კლასობრივ საზოგადოებად ჩამოყალიბებას.

უძველესი და ანტიკური ხანის ეგვიპტური, ხეთური, ბერძნული, ურარტული და სხვა ისტორიული წერილობითი წყაროები ადასტურებენ საყოველთაოდ გავრცელებულ აზრს იმის შესახებ, რომ ძველი კოლხური ტომები – ხალიბები რკინის პირველი მწარმოებლები იყვნენ. ანუ მადნიდან გამოდნობის წესით რკინის მიღება დედამიწაზე პირველად ჩაისახა და იწყო განვითარება შავიზღვისპირეთში, ძველ კოლხეთში.

ამ აზრის ჭეშმარიტებას ასევე ადასტურებს გამოჩენილი ქართველი მეცნიერი ივანე ჯავახიშვილი. იგი განსაკუთრებით ხაზს უსვამს ქართველი ერის ეკონომიკურ დაწინაურებას უძველესი დროიდან ქრისტეშობამდე, რომ ამ დროისათვის ქართველებს უკვე სცოდნია მადნეულობის ამოღება დედამიწიდან და მისი დამუშავება.

„გერმანელი ენათმეცნიერი ოტტო შარდერი ფიქრობს, რომ ევროპის ენებში შესული ზოგიერთ ლითონთა სახელები ქართულიაო... თუ ქართულ სამადნო კულტურას ზეგავლენა ჰქონია ევროპისაზე, ჩანს ქართველობა ათი საუკუნით წინ ქრისტეშობამდე დიდი განვითარებული ერი ყოფილა“¹ – აღნიშნავს ივანე ჯავახიშვილი.

ბუნებრივია ამ აზრის აღიარებისათვის, რაც თავის მხრივ ჩვენი წინაპრების უდიდესი ღვაწლის დაფასებას ნიშნავს კაცობრიობის ცივილიზაციის განვითარების საქმეში, მხოლოდ ძველი ისტორიული წერილობითი წყაროები და XX საუკუნის პირველნახევრისათვის არსებული არქეოლოგიური მონაპოვარი საკმარისი ვერ იქნებოდა. საჭირო იყო მეტი ნივთიერი მტკიცებულებები. ამიტომ, 1950-იანი წლებიდან ძველი კოლხეთის ტერიტორიაზე დაიწყო არქეოლოგიური გათხრები.

1959-2000 წლებში მთელი კოლხეთის ტერიტორიაზე უძველესი კოლხური რკინის სადნობი სახელოსნოების აღმოჩენამ, რომლებიც ყველაზე ძველი კოლხური ძეგლებია და თარიღდებიან ძვ. წ. XIII-VII საუკუნეებით² (მდ. ჭოროხის,

¹ დავით გვრიტიშვილი. ქართლის ცხოვრების მესაიდუმლე. ივანე ჯავახიშვილი. თბ., 1960, გვ. 28.

² დავით ხახუტაიშვილი. სამტომეული, ტ. II, ბათ., 2009, გვ. 187.

ჩაქვის წყლის, ჩოლოქის, სუფსა-გუბაზეულის, ხობი-ოჩხო-მურის აუზებში და სხვ.) ნივთიერი მტკიცებულებებით დაადასტურეს ზემოაღნიშნული ისტორიული წერილობითი წყაროებით გაბატონებული აზრი იმის შესახებ, რომ საქართველო რკინის წარმოების ისტორიული სამშობლოა.

ძვ. წ. XII საუკუნიდან დასავლეთ ამიერკავკასია უკვე წარმოადგენდა რკინა-ფოლადის მწარმოებელ მთავარ რეგიონს.¹

ცივილიზაციის განვითარების გზაზე ასეთი დიდი გარდატეხა, როგორც უკვე აღინიშნა, არ იყო შემთხვევითი. მას წინ ბრინჯაოს მეტალურგიის მდიდარი გამოცდილება ედო საფუძვლად. საბადოებით მდიდარი ამიერკავკასია იზოლირებული ვერ იქნებოდა მსოფლიო ისტორიული პროცესებისაგან. კოლხეთის ტერიტორიაზე მცხოვრები ძველი მელითონეებიც ჩართული იყვნენ წინააზიური კულტურების განვითარების ერთიან სისტემაში.²

ამ საკითხთან დაკავშირებით, არქეოლოგიური ფაქტებისა და ისტორიული წერილობითი წყაროების შესწავლის შედეგად ივ. ჯავახიშვილმა დაასკვნა: „ქართველ ტომებს მარტო თავიანთთვის კი არ უკეთებიათ მადნეული ჭურჭელი და იარაღი, არამედ შორეულ ქვეყნებშიც გაჰქონდათ გასაყიდად... ქართველმა ხალხმა სახვნელი იარაღების მრავალი სახე შექმნა, განავითარა ეს სახეები, დანინაურდა მეურნეობრივად.

¹ გურია. მხარის კვლევა-ძიების შედეგები. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია. არქეოლოგიური კვლევის ცენტრი. თბ., 2001, გვ. 45.

² ამირან კახიძე. უძველესი მეტალურგიის ახლად აღმოჩენილი კერები აჭარაში. საქართველო – უძველესი მეტალოგენური კერა. ბათ., 2019, გვ. 14.

მეზობელმა ქვეყნებმა ქართულ სახენელ იარაღთაგან მრავალი სახე ისესხეს და გამოიყენეს“...¹

„უეჭველია, რომ ქართველ ტომებს მადნეულობის შემუშავებაში საპატიო ღვანლი მიუძღვით ძველ განათლებულ კაცობრიობის წინაშე... ქართველებმა პირველებმა ისწავლეს მადნის დამუშავება“-ო.²

ივანე ჯავახიშვილის მიერ გაკეთებულ ასეთ საფუძვლიან დასკვნას, რომ საქართველო რკინის წარმოების ისტორიული სამშობლოა, ათეული წლების შემდეგ აღმოჩენილი უძველეს კოლხთა რკინის სადნობი სახელოსნოები დაადასტურებს.

წინაპართა ამ უდიდესი ღვანლის დამადასტურებელი ნივთიერი მტკიცებულებები, ძველი კოლხური რკინის სადნობი სახელოსნოები, რომელთა აღმოჩენებსაც აკადემიკოსმა ნიკო ბერძენიშვილმა აღფრთოვანებით „დიდი საქმის დასაწყისი“ უწოდა (1964 წ.), განადგურების საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა.

მეცნიერულად შესწავლის შემდეგ ისტორიული რკინის სადნობი სახელოსნოებიდან შედარებით უმნიშვნელო სამუზეუმო ექსპონატების მუზეუმებში გადატანის შემდეგ მთავარი, თვით სახელოსნო-ღუმელები, ქვის მაგიდა „საყუპელა“, ირგვლივ მოფენილი წიდეებით კონსერვაციის გარეშე დარჩენილი ათწლეულების მანძილზე დავინყებას მიეცა. შედეგად, ბევრი ასეთი ისტორიული რკინის სადნობი სახელოსნო, ძველი რომლითაც იამაყებდა ნებისმიერი ერი, განადგურდა. სოფლის მეურნეობისათვის გამოყენების მიზნით ეს ტერი-

¹ დავით გვრიტიშვილი. დასახ. ნაშრომი. გვ. 107.

² დავით გვრიტიშვილი. დასახ. ნაშრომი. გვ. 75.

ტორიები ადგილობრივმა მოსახლეობამ შემოლობა, მოხნა და აითვისა...

მუზეუმებში დაცულ ათასობით სხვადასხვა სახის ექსპონატების გვერდით რკინის წარმოების ნიმუშები ვერ ახდენენ იმ შთაბეჭდილებას მნახველზე, როგორც შეიძლება მოახდინოს უძველესმა, დედამინაზე პირველი ისტორიული რკინის სადნობი სახელოსნოების ნახვამ. ამას მონშობს არა ერთი ფაქტი:

გამოჩენილმა ინგლისელმა მეცნიერმა, მწერალმა და მოგზაურმა ტიმ სევერინმა საქართველოში მოგზაურობის დროს (1984 წლის ივლისი-აგვისტო) აღნიშნა, რომ 3300 წლის შემდეგ, უძველესი არგონავტების კვალდაკვალ მათი ასეთი შორეული და რთული მოგზაურობის მთავარი მიზანი არის მეცნიერული ხასიათის.

„იმამჩნია, რომ კოლხეთი ბერძნებს იზიდავდა განვითარებული მეტალურგიითა და მედიცინის დონით, რაც ასე კარგად აისახა ლეგენდაში...

იმედი მაქვს „არგონავტების“ გზის განმეორება დაგვეხმარება გავიგოთ როგორ გაჩნდა ამ ქვეყნად ლეგენდები, რომელშიც დაშიფრულია ისტორია“...¹ – აღნიშნა ტომ სევერინმა.

უცხოელ სტუმრებს, „ახალ არგონავტებს“ მასპინძლებმა უჩვენეს საქართველოს სხვადასხვა ქალაქების მუზეუმებში დაცული ექსპონატები, რომლებიც არგონავტების კოლხეთში ლაშქრობის პერიოდს ეკუთვნის.²

¹ გაზეთი „საბჭოთა აჭარა“. ნაოსნობის ისტორია, 11 ივლისი, 1984 წ.; გაზეთი „საბჭოთა აჭარა“, კეთილი იყოს თქვენი მოზრძანება „მზის შვილის ქვეყანაში“. 24 ივლისი, 1984 წ.

² გაზეთი „კომუნისტი“. „არგო ოქროს სანძისის ქვეყანაში“. 24 ივლისი, 1984 წ.

ტიმ სევერინის ხელმძღვანელობით „ახალი არგონავტების“ საქართველოში მოგზაურობასთან დაკავშირებით მოცემული ინფორმაცია, რომელიც 1984 წლის ივლის-აგვისტოში გაშუქდა ცენტრალური და რეგიონალური პრესით, ასევე შემადგამებელი პრესკომფერენციის მასალები მოწმობენ, რომ „ახალი არგონავტებისთვის“ მაშინ მასპინძლებს არ უჩვენებიათ „არგონავტების“ მითის რეალობის მთავარი დამადასტურებელი ნივთიერი მტკიცებულებები, არგონავტების და ტროას თანამედროვე ისტორიული ძეგლები – რკინის სადნობი ქურა-სახელოსნოები, რომლებიც მაშინ უკვე აღმოჩენილი იყო მდ. ჩოლოქის (სოფ. ლელვა) და მდ. ჭოროხის აუზებში. აღნიშნული ძეგლები ფაქტობრივად ადასტურებენ, რომ მაშინდელ საქართველოში რკინის წარმოება საიდუმლოდ მიმდინარეობდა, რისთვისაც სინამდვილეში თავის დროზე (დაახლ. ძვ. წ. XIII ს.) არგონავტებმა გადაწყვიტეს შორეული და თავდაგასავლებით სავსე მოგზაურობა. „ახალი არგონავტების“ მასპინძლები დაჯერდნენ მხოლოდ ისტორიული სახელოსნოებიდან მუზეუმებში გადატანილი შედარებით უმნიშვნელო ექსპონატების წარმოჩენას, რომლებმაც როგორც უკვე ამასთან დაკავშირებით აღინიშნა, იქ დაცულ სხვა შინაარის მქონე ათასობით ექსპონატებთან ერთად ის ეფექტი ვერ მოახდინეს.

ტიმ სევერინის მოგზაურობის შემდეგ, ბათუმში სპეციალურად ჩამოვიდნენ უცხოელი მეცნიერები და მოითხოვეს პირადად ენახათ ეს სენსაციური აღმოჩენები, ლეგენდარული არგონავტებისა და ტროას თანამედროვე ძვ. წ. XIII-X საუკ. რკინის მეტალურგიის ერთ-ერთი პირველი კერები დედამიწაზე. ჩოლოქში, სუფსაში და სხვაგან ჩასულებს კი, სადაც არქეოლოგიური ძეგლები იყო აღმოჩენილი, არაფერი დახვ-

დათ... უმეტესი ნაწილი განადგურებული აღმოჩნდა, ზოგი კი მივინწყებული და დაკარგული. უცხოელი მეცნიერები გაცოცხლებასა და ბრაზს ვერ მალავდნენ და გულდნაწვეტილები დაბრუნდნენ თავის სამშობლოში – გულისტკივილით მოგვითხრობენ ამ საკითხით დაინტერესებული სპეცისლისტები ამ ისტორიის შესახებ.

მიზეზი ამისა იყო ის, რომ გასული საუკუნიდან დღემდე ჯერ კიდევ არ იყო სწორი მიდგომა ამ უმნიშვნელოვანესი ისტორიული ძეგლების, ქურა-სახელოსნოების მიმართ, არ იყო ასევე შესწავლილი საკითხი წარმოების ტექნოლოგიების საიდუმლოს დაცვის შესახებ და ა. შ. რაზედაც ძირითადად ვვექნება შემდგომ საუბარი.

შედეგად მას არ მოჰყოლია ის ფართო რეზონანსი, ქართველი ერის წინაპართა ღვანლის საერთაშორისოდ აღიარება და დაფასება, როგორც რკინის წარმოების ისტორიული სამშობლოსი, რაზედაც აკადემიკოსები: ივანე ჯავახიშვილი, ნიკო ბერძენიშვილი, მეცნიერთა საზოგადოება და, შეიძლება ითქვას, მთლიანად ქართველი ხალხი იმედს ამყარებდა.

ამ აზრს დამატებით მონიშნავს ის ფაქტებიც, რომ საქართველო მსოფლიო ხალხთა ატლასზე, ტურისტულ ცნობარებში და სხვაგან წარმოდგენილია მხოლოდ როგორც ძველი ქრისტიანული ქვეყანა და ვაზის სამშობლო. არაფერია ნათქვამი ქრისტიანობამდე ქართველი ერის დიად წარსულზე, მადნიდან გამოდნობის წესით რკინის წარმოების ისტორიის საწყისებზე.

კაცობრიობის განვითარების ისტორია მონიშნავს, რომ ყოველ ერს მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკა გააჩნია. ყოველ ერს მსოფლიო კულტურის საგანძურში თავისი წვლილი შეაქვს და ამდიდრებს ამ საგანძურს.

აქედან გამომდინარე, ივანე ჯავახიშვილი განსაკუთრებით ხაზს უსვამდა ქართველთა სათანადო დამსახურებას კაცობრიობის ცივილიზაციის განვითარების საქმეში.

ამ ისტორიული სინამდვილის წარმოჩენა, ერგენებინა თუ რა წვლილი შეიტანა ქართველმა ხალხმა მსოფლიო კულტურის საგანძურში, რითი გაამდიდრა მან ეს საგანძური, აკადემიკოსების ივანე ჯავახიშვილისა და ნიკო ბერძენიშვილის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ერთ-ერთ მთავარ მიზანს წარმოადგენდა.

ამ დროს, უძველეს ქართველთა დიადი წარსული, კოლხური რკინის მეტალურგიის ისტორია კი სამუდამო დაკარგვის საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა.

მივიწყებული ისტორიული სახელოსნოების განადგურებით ნადგურდება მთავარი ნივთიერი მტკიცებულებები იმისა, რომ საქართველო რკინის წარმოების ისტორიული სამშობლოა დედამიწაზე. ნივთიერი მტკიცებულებების გარეშე კი არავითარ წერილობით წყაროებს ცალკე აღებულს არავითარი ძალა არ გააჩნია.

ასეთ შემთხვევაში, უძველესი კოლხური რკინის მეტალურგიასა და არგონავტების ისტორიასთან დაკავშირებით იგივე მდგომარეობა იქმნება, მაგ. რომ ისაუბრო სემირამიდას ბალებზე, ან სხვა ისტორიულ ძეგლებზე, რომლებიც აღარ არსებობენ და მხოლოდ წერილობით ლეგენდის სახით არის შემორჩენილი.

ამდენად, ისტორიული ქურა-სახელოსნოების გადარჩენას და მის რეკონსტრუქციას გლობალური მნიშვნელობა აქვს. ყველას მიეცემა საშუალება ნახოს მადნიდან გამოდნობის წესით რკინის მიღების აკვანი, თუ როგორ ეყრებოდა საფუძვე-

ლი ბრინჯაოს ხანაში რკინის წარმოებას დედამიწაზე..., რომელმაც ადამიანის ცხოვრებიდან შეძლო გამოედევნა ქვისა და ბრინჯაოს სამუშაო და საბრძოლო იარაღები და შეცვალა კაცობრიობის ბედი...

ზემოაღნიშნული მდგომარეობიდან გამომდინარე „თანამოაზრეებთან ერთად“ ჩემთვის შესაძლებელი გახდა კოლხეთის სხვადასხვა მხარეს, მდ. ჩაქვის წყლის, მდ. ჭოროხის და მდ. ჩოლოქის აუზებში, უფლის ნებით, სასწაულებრივად ჯერ კიდევ უვნებლად შემორჩენილი, დაკარგული ისტორიული კოლხური მეტალურგიის კერების მოძიება, ტერიტორიების შემოღობვა, გადარჩენა და დაცვა. მათ შორის ჩაქვის ჩაისუბნის ისტორიულ რკინის სადნობ სახელოსნოს საქველმოქმედო ფონდის „წინაპართა მემკვიდრეობის გადასარჩენად“ ინიციატივით 2019 წლის ნოემბერში უძრავი მატერიალური კულტურის ძეგლის სტატუსი მიენიჭა. მიმდინარეობს მუშაობა დანარჩენ ძეგლებთან მიმართებაში. აღნიშნული ისტორიული ძეგლების დაცვისა და ფართო პოპულარიზაციის მიზნით ჩაქვის ჩაისუბნის ისტორიული რკინის სადნობი სახელოსნოს ტერიტორიაზე ღია ცის ქვეშ მოენწყობა მუზეუმი...

აღნიშნული მუზეუმი იქნება უძველეს კოლხთა რკინის სადნობი სახელოსნო აღდგენილი მისი პირველადი სახით:

3000 წლის წინათ, ღია ცის ქვეშ, მუხით, ცაცხვით, წაბლით, წყავით და მურყანით დაბურულ ტყეში, წარმოდგენილი იქნება თუ როგორ ხდებოდა დედამიწაზე ადამიანის მიერ პირველად მადნიდან გამოდნობის წესით რკინის მიღება. კერძოდ, ჩვენს შემთხვევაში, ზღვისპირად მცხოვრები კოლხების მიერ მაგნეტიტური ქვიშისაგან მიწის ღუმელებში მაღალ ტემპერატურაზე (დაახლ. 1500-1600°C) რკინის გამოდნობა.

აქვე გაცოცხლებული იქნება სურათი, თუ როგორ მზადდებოდა ჩვენი უძველესი წინაპრების მიერ მიღებული რკინისაგან საბრძოლო და სამეურნეო იარაღები, ასევე თანამედროვე ტექნიკური საშუალებებით გაცოცხლებული იქნება გვიან ბრინჯაოს და ადრე რკინის ხანის წინაპართა ცხოვრების ამსახველი სურათები...

თვით უძრავი მატერიალური კულტურის ძეგლი-ქურები და მაგიდა „საფეხელა“ განთავსებული იქნება იმ ეპოქისათვის დამახასიათებელ ჯარგვალული ტიპის ხის შენობაში. ეს მუზეუმი იქნება საბაზო, სადაც ასევე წარმოდგენილი იქნება ექსპონატები: ქოროხის, ჩოლოქის, სუფსა-გუბაზეულის, ხობის მდინარეების აუზებში უძველეს დროში მოქმედი ისტორიული რკინის სადნობი სახელოსნოებიდან. ასეთი მიდგომით, მნახველის წინაშე წარმოდგენილი იქნება ძვ. წ. II ათასწლეულის მეორე ნახევრიდან – ძვ. წ. I ათასწლეულის დასაწყისში, გვიან ბრინჯაოს და ადრე რკინის ხანაში უძველესი კოლხური მეტალურგიის ერთიანი სისტემა.

დღეს ჩვენს წინაშე მდ. ქოროხის (ჭარნალი), მდ. ჩოლოქის (ლეღვა) და ჩაქვის წყლის (ჩაისუბანი) აუზებში დაცული უძველეს კოლხთა რკინის სადნობი სახელოსნოების სახით, ისტორიულ წერილობით წყაროებთან ერთად საკმარისი ნივთიერი მტკიცებულებები გაგვანჩნია იმისათვის, რომ საქართველო „იუნესკოს“ წინაშე წარსდგეს როგორც რკინის წარმოების ისტორიული სამშობლო. მსოფლიოს ხალხთა დიდ ატლასზე საქართველო ვაზის სამშობლოსთან ერთად წარმოდგენილი უნდა იქნას რკინის წარმოების ისტორიულ სამშობლოდ!¹

¹ იხ. ნიაზ ბოლქვაძე. „წინაპართა მემკვიდრეობის გადასარჩენად. საქართველო, ჩაქვი-უძველესი მეტალურგიის სათავეებთან“, თბ., 2020.

* * *

„სამყაროში ერთი მიზეზის ახსნა უფრო
ძვირად მიიღის, ვიდრე სპარსეთის ტახტი“.

დემოკრიტი

როგორც უკვე შესავალში აღინიშნა, ამ ნაშრომით შევეცდები იმ ისტორიული მოვლენების ახსნას, რომელიც ყურადღების მიღმა იყო დარჩენილი, არასწორი წარმოდგენა დამკვიდრდა მასზე და დღემდე პასუხს მოელოდა.

საქმე ეხება მეტად საინტერესო ისტორიულ ფაქტს: თუ როგორ იყო შესაძლებელი ძველი კოლხეთის მმართველებისთვის საუკუნეების მანძილზე რკინის წარმოების ტექნოლოგიის საიდუმლოდ დაცვა, მაშინ, როცა საქართველოს უკვე მჭიდრო სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები ჰქონდა მაშინდელ მსოფლიოს ცივილიზებულ ქვეყნებთან, ასევე იყო სხვა ათასი დაუპატიჟებელი მომხდური თუ მოგზაური. ამის ერთ-ერთი მაგალითია არგონავტების მოგზაურობა საქართველოში, რომელთა მთავარ მიზანს უპირველესად სწორედ, რომ რკინის წარმოების საიდუმლოების მოპოვება წარმოადგენდა. ამ აზრის ჭეშმარიტებას უნდა მონიშნავდეს ჩვენს წინაშე არსებული ერთ-ერთი ის რეალური ისტორიული ფაქტი, რომ ჩოლოქის (ლეღვას) რკინის სადნობი სახელოსნო არგონავტების საქართველოში მოგზაურობის დროს (დაახლ. ძვ. წ. XIII საუკ.) მოქმედი ობიექტი იყო, სადაც რკინის წარმოება ვითარდებოდა. ამ დროისათვის, როგორც ძვ.

ხეთური და ბერძნული წყაროები მოწმობენ, რკინა ოქროზე 10-ჯერ მეტად ფასობდა.¹

ოქროს სანმისი კი მატერიალურად მდიდარი კოლხეთის სიმბოლო იყო, რომელმაც მაშინდელი სამყაროს შემოქმედებით წრეებში პოეტურად ასახვა ჰპოვა...

დიდი მოაზროვნე, ფილოსოფოსი დემოკრიტე (ძვ. წ. V-IV საუკ.) აღნიშნავდა: „სამყაროში ერთი მიზეზის ახსნა უფრო ძვირად მიღირს, ვიდრე სპარსეთის ტახტი“. აქედან ის მინდოდა მეთქვა, რომ უძველესი დროიდან ცივილიზაციის განვითარების გზაზე, ყოველი ახალი აღმოჩენა, რომელსაც სამხედრო და ეკონომიკის განვითარების მხრივ სტრატეგიული თვალსაზრისით დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა, მკაცრად საიდუმლოდ ინახებოდა.

ისტორიული ფაქტები მოწმობენ, რომ კოლხი მეტალურგების მიერ რკინის წარმოების ტექნოლოგიის საიდუმლოება მრავალი საუკუნის მანძილზე მტკიცედ იყო დაცული.

როგორც უკვე შესავალში ავლნიშნეთ, ძვ. წ. XII საუკუნიდან დასავლეთ ამიერკავკასია, კერძოდ კოლხეთი წარმოადგენდა რკინა-ფოლადის მწარმოებელ მთავარ რეგიონს. მანამდე ქართველ მეტალურგებს, ბრინჯაოს ხანიდან სხვა ქვეყნებთან სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების უკვე საუკუნოვანი გამოცდილება ჰქონდათ, სადაც შემდგომ უკვე რკინის ნაწარმი და თვით რკინის მასალა გაჰქონდათ. ზემოაღნიშნულიდან ისმება მთავარი კითხვა: სხვადასხვა ქვეყნებთან სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების, ასევე სხვა

¹ ირინე ტატიშვილი. ლითონი ხათურ ლექსიკაში, საქართველო უძველესი მეტალურგიური კერა, ბათ., 2019, გვ. 144.

ათასგვარი შემოსევებისა და მომხდურების ფონზე, როგორ ხერხდებოდა საუკუნეების მანძილზე რკინის მეტალურგიის წარმოების საიდუმლოების დაცვა?

ისტორიის ამ დარგის სპეციალისტთა შორის გავრცელებული არის აზრი იმის შესახებ, რომ ისტორიული რკინის სადნობი სახელოსნოები საიდუმლო წარმოება იყო, მაგრამ ჩემს ხელთ არსებულ წერილობით წყაროებში ამის შესახებ არსად არის გაკეთებული განმარტება.

ჩემს მიერ დასმულ კითხვაზე, თუ რატომ იყო საიდუმლო წარმოება იქ, იმ ტერიტორიაზე, სადაც არის განთავსებული, მივიღე შემდეგი პასუხი: „მეტალურგებს სანვავი მასალის ადგილზე მოპოვება და მაგნეტიტური ქვიშის ზღვის სანაპიროდან მოტანა უფრო უადვილდებოდათ, ვიდრე პირიქით, სანვავი მასალის შორს გადატანა. აქვე იყო წყალი, რაც ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა იყო რკინის სადნობი სახელოსნოს მუშაობისათვის“.

ასეთი პასუხი, ჩაქვის, ჩაისუბნის ისტორიული სახელოსნოს და მისი შემოგარენის დათვალიერებისას თავიდანვე საეჭვოდ მეჩვენა. თანდათან ვრწმუნდებოდი, რომ მას სიმართლესთან არავითარი კავშირი არ ჰქონდა, იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ სანვავი ხის მასალა, რომელიც რკინის წარმოებისათვის ამ მხარეში გამოიყენებოდა: წყავის, შკერის, ნაბლის, რომელიც მაღალ ტემპერატურას (დაახლ. 1600 გრადუსზე მეტს) იძლევა, ზემოთაღნიშნულ მთავარი მდინარეების ზღვის შესართავთანაც ახლოს, იქ სადაც მადანი-მაგნეტიტური ქვიშა მოიპოვებოდა, საკმაოდ უხვად იქნებოდა. აღნიშნული ხის ჯიშების კვალი ამ ტერიტორიებზე დღესაც

საკმაოდ კარგად შეიმჩნევა. რაც შეეხება წყალს, მთავარ მდინარეზე ბუნებრივია მეტია, ვიდრე მის შენაკადზე, რომლის მიმდებარედაც სახელოსნო იყო განთავსებული.

ამდენად ეს ვერსია, რომელიც დღემდე იყო დამკვიდრებული თავიდანვე გამოირიცხა, პასუხი სხვაგან უნდა მეძია.

ცნობილი მწერალი და გამომძიებელი ართურ კონან დოილი, იგივე „შერლოკ ჰოლმსი“ ამა თუ იმ საკითხის შესწავლისას ამბობს: „ჩვენ ყველა ერთნაირად ვხედავთ, სხვადასხვანაირად კი ვამჩნევთ“. მთავარია შემჩნევა და წარმოსახვის უნარი.

ამ პრინციპიდან გამომდინარე, ჩაქვის ჩაისუბნის შემდეგ ჩოლოქის და ჭოროხის აუზებში განთავსებული ისტორიული რკინის სადნობი სახელოსნოების მიმდებარე ტერიტორიების დათვალიერების, ამასთან ერთად რუკაზე, სადაც ისტორიული სახელოსნოები არის განთავსებული ყურადღებით დაკვირვების შედეგად უძველეს კოლხთა მიერ რკინის წარმოების სახელოსნოების საიდუმლოდ შენახვის სქემა ჩვენს წინაშე მთელი თავისი სინამდვილით იშლება:

რკინის სადნობი სახელოსნოები კოლხეთის ტერიტორიაზე განთავსებული იყო ერთიდაიგივე, კარგად გააზრებული საერთო პრინციპით. მაგ. ისტორიული რკინის სადნობი სახელოსნო, რომელიც ითვლება ჩაქვის წყლის აუზის სახელოსნოდ, არ არის განთავსებული მთავარ მდინარეზე – ჩაქვის წყალზე. იგივე მდგომარეობაა მდ. ჩოლოქზე, მდ. ჭოროხზე, მდ. სუფსაზე, მდ. ხობზე და სხვაგან... არამედ იგი განთავსებულია მთავარი მდინარისა და ზღვის შესართავიდან მთავარი მდინარის გასწვრივ, რამდენიმე კილომეტრის (დაახლ.

რკინის მეტალურგიის
კერები-(გვიან ბრინჯაო აღერ რკინის ხანა).



მხატვარ-არქიტექტორი ჯ.მიქელაძე

3-5 კმ.) გავლის შემდეგ ერთი რომელიმე პატარა შენაკადით ღრმა ხეობაში, შენაკადი მდინარის განაპირად, დაბურულ ტყეში. იგი მთლიანად ჩაფლული იყო ზღვასა და მთებს შორის არსებულ ხეობებს შორის არსებულ პატარა ხეობაში.

ამ აზრის ჭეშმარიტებას არა ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტი მონიშნავს:

უძველეს დროში, კოლხეთის ტერიტორიაზე საქალაქთა-შორისო და საერთაშორისო მთავარი სახმელეთო გზა გადიოდა ზღვისპირად, ასევე გარკვეულ ადგილებზე იყო საზღვაო ტრანსპორტისათვის მისადგომები – ნავსაყუდელები. პარალელურად იყო მეორე გზა-სამთო ბილიკებით, რომელიც კოლხეთში შემავალ ჭოროხის, ჩაქვის და სხვა მდინარეთა ხეობებს აკავშირებდა ერთმანეთთან. სამივე გზებით: საზღვაო, ზღვისპირა და სამთო ბილიკებით მიმავალი მგზავრისათვის რკინის წარმოების სახელოსნოები იყო უხილავი, დაფარული. როგორც უკვე ვთქვით, იგი მთლიანად ჩაფლული იყო ზღვასა და მთებს შორის არსებულ ხეობების შიგნით არსებულ პატარა ხეობებში.

უცხო მგზავრი, ვინც მოგზაურობისას გადაკვეთავდა მთავარ მდინარეს, ან კიდევ შეჩერდებოდა ამ მიდამოებში და შეუყვებოდა მთავარ მდინარეს ზღვის შესართავიდან მის სათავეებამდე (ან პირიქით), ვერაფერს შენიშნავდა. მაგრამ თუ ის მდინარის შენაკადებით ხეობის სიღრმეებში, გაუვალ ტყეებში დაიწყებდა მოგზაურობის გაგრძელებას, რაც უკვე აშკარა ინტერესს ავლენდა რაღაცის მიმართ, მაშინ მისთვის ეს მოგზაურობა, უდავოდ, საბედისწერო აღმოჩნდებოდა. (შესაძლებელია მთავარ მდინარეზე, მაღალ მთებში სადმე

ყოფილიყო განთავსებული რკინის სადნობი სახელოსნოები, მაგრამ იგი აუცილებლად იქნებოდა მოცილებული დასახლებული პუნქტებისაგან და უხილავი, დაფარული და მიუწვდომელი მგზავრებისათვის).

სტრატეგიული დანიშნულების ამ უმნიშვნელოვანეს ობიექტებს, სადაც დედამიწაზე ახალი, ბრინჯაოსაგან განსხვავებით მტკიცე რკინა-ფოლადი იქმნებოდა, ბუნებრივია, ჰყავდა მებრძოლებისაგან შემდგარი უსაფრთხოების სამსახური, რომელიც უზრუნველყოფდა მშვიდ გარემოში რკინის წარმოების პროცესს.

ამ აზრის ჭეშმარიტებას ადასტურებს კიდევ ერთი ისტორიული ფაქტი:

ზემოაღნიშნულ საქალაქთაშორისო გზებიდან, ერთ-ერთს, სამთო ბილიკებს სავაჭრო-სატრანზიტო დანიშნულების გარდა, ასევე სამხედრო თავდაცვითი ფუნქცია ეკისრა. ჩვენს მიერ აღწერილი მდინარეების ხეობები, სადაც განთავსებულია ისტორიული რკინის სადნობი სახელოსნოები, უძველესი დროიდან საქართველოს შავიზღვისპირეთის თავდაცვითი სისტემის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მონაკვეთს წარმოადგენდნენ. აქ, ზღვის დონიდან საკმაოდ მაღალ მთის ფერდობებზე (დაახლ. 400-700 მ.) განთავსებულ სათვალთვალ-სასიგნალო პუნქტებიდან შესაძლებელი ხდებოდა კოლხეთის ვრცელი ტერიტორიის გაკონტროლება. გუშაგები მათთვის დადგენილი სასიგნალო ნიშნებით (კოცონის დანთება; მალემსბოლელი...) მეზობელ ხეობებსა და ადგილობრივ მოსახლეობას ამცნობდნენ მოახლოებული საფრთხის შესახებ.

თავდაცვითი სისტემის ეს ფორმა, რომელსაც, როგორც ჩანს, ჯერ კიდევ უძველეს დროში ჩაეყარა საფუძველი, XVIII საუკ. ბოლომდე მოქმედებდა.¹

ზემოთ განხილულის საფუძველზე შეიძლება გაკეთდეს შემდეგი დასკვნა: ხეობები, სადაც განთავსებული იყო რკინის სადნობი სახელოსნოები, ეს იყო აკრძალული ზონები, დახურული ხეობები თავისი საგუშაგოებით, კარგად ორგანიზებული თავდაცვითი სისტემით, სადაც დაუპატიჟებელი „სტუმარი“ სიკვდილით ისჯებოდა, რათა არ გაეტანა საიდუმლო იმფორმაცია რკინის წარმოების ადგილმდებარეობის შესახებ. მსგავსი მაგალითები მოიპოვება სხვადასხვა ერის ცხოვრებიდან, მაგ. ტიბეტის ისტორიიდან. როგორც ცნობილია ტიბეტი საუკუნეების მანძილზე, XVIII საუკუნის ბოლომდე იზოლირებული იყო გარე სამყაროსაგან. მისი არსებობის შესახებ მხოლოდ მითებითა და ლეგენდებით იყო ცნობილი. დაუპატიჟებელი მგზავრი, ვინც ტიბეტში აღმოჩნდებოდა, მათი კანონის თანახმად სიკვდილით ისჯებოდა, რათა არ გაეტანა ამბავი ტიბეტის შესახებ.

როგორც ჩანს მხოლოდ ასე შეეძლოთ უძველეს ქართველ წინაპრებს ამ უდიდესი სტრატეგიული დანიშნულების, ახალი აღმოჩენის – მადნიდან გამოდნობის წესით რკინის მიღების საიდუმლოების თითქმის 1000 წლის მანძილზე დაცვა.

როგორც ცნობილია, რკინის ათვისების ადრეული ეტაპი საქართველოში აღინიშნება ძვ. წ. XIII-XI საუკუნეებით.

¹ იური სიხარულიძე. სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ტოპონიმია. 1958, წიგნი 1, გვ. 91.

რკინის წარმოების განვითარებული ეტაპი აღინიშნება ძვ. წ. X-VIII საუკუნეებით.

ძვ. წ. VII-VI საუკუნეებში რკინის წარმოება მაღალი დონით აღინიშნება მთლიანად ამიერკავკასიაში.

ძვ. წ. V-I საუკუნეები კი შეფასებულია, როგორც რკინის წარმოების საყოველთაოდ გავრცელების პერიოდი.¹

იმ ისტორიულ სინამდვილეს, რომ საქართველომ რკინის ათვისების ადრეული და მისი შემდგომი განვითარების ეტაპები, მის საყოველთაო გავრცელებამდე უწყვეტად განვლო, ამ ფაქტს წერილობით წყაროებთან ერთად დღეს ნივთიერი მტკიცებულებებით მონიშნავს გადარჩენილი და დაცული მდ. ჭოროხის, ჩაქვის წყლის, ჩოლოქის და ხობი-ოჩხომურის აუზის (ძვ. წ. XIII-VII საუკუნეების) ძეგლები.

აღნიშნული ეპოქებისათვის რომ ისტორიული რკინის სადნობი სახელოსნოები დახურულ ზონებში მოქმედი რკინის წარმოების საიდუმლო ობიექტები იყო, საიდანაც უცხოთათვის შეუძლებელი იყო რაიმე იმფორმაციის მოპოვება, ამაზე მაშინდელი ყველაზე ცივილიზებული ერების ცხოვრებისა და მათი საერთაშორისო ურთიერთობების მოკლე ანალიზიც ნათლად მეტყველებს:

საქართველოში ადრეული რკინის და მისი შემდგომი განვითარების პერიოდი ეს არის ეგვიპტის ფარაონების ძლიერების ხანა; ბიბლიური მოციქულების: მოსეს, დავითის, სოლომონ ბრძენის მოღვაწეობის პერიოდი, ლეგენდარული

¹ გივი ინანიშვილი, ნოდარ ფოფორაძე. ამიერკავკასიაში რკინა-ფოლადის უძველესი წარმოების არქეოლოგიურ-ტექნოლოგიური ასპექტები. საქართველო, უძველესი მეტალოგენური კერა. ბათ., 2019. გვ. 93.

ბერძენი გმირების ეპოქა, შორეულ აღმოსავლეთ აზიაში ჩინური დინასტიების აღზევების ხანა. მეზობელი ურარტუს ძლიერების ეპოქა. მათთვის, ამ პერიოდისათვის, როგორც წერილობითი ისტორიული წყაროები მოწმობენ, რკინის წარმოება უცხო იყო.

ამიტომ, რკინა იშვიათი ფუფუნების საგანს წარმოადგენდა. პირველ ხანებში იგი რკინის არა მწარმოებელი ქვეყნებისათვის საიუველირო ნაკეთობებისათვის და ფუფუნების საგნებისათვის გამოიყენებოდა. რკინისაგან ამზადებდნენ სამეფო რეგალიებს, რკინის ნივთებით, რომელიც ოქროზე მეტად ფასობდა, აჯილდოვებდნენ გმირებს, ამკობდნენ საღვთო სახლების წმინდა საგანძურებს.

ეგვიპტის ფარაონის ამენჰოტეპ III-ის და ეხნატონის არქივში მოპოვებული წერილობითი წყაროები (ძვ. წ. XV-XIV საუკ.) პირველია, რომელიც მოგვითხრობს საქართველოში რკინის წარმოების შესახებ, კერძოდ: კოლხეთის მმართველს ეგვიპტის ფარაონისათვის მონა ქალებთან ერთად საჩუქრად რკინის ხანჯლები და ბეჭდები გაუგზავნია;

„რადგან მხოლოდ ყოგი, ბაშანის მეფე იყო დარჩენილი რეფაიმთა მოდგმიდან... აჰა, მისი საწოლი, რკინის საწოლი“... მოგვითხრობს ბიბლია ამის შესახებ.¹

მოციქული მოსე განსაკუთრებით აღნიშნავს მეტალების დამუშავების ხელოვნების შესახებ, როგორც უფლისაგან ადამიანისათვის ბოძებულ უდიდეს მადლზე: „უთხრა მოსემ ისრაელიანებს: უყურეთ, უფალმა მოუხმო სახელდებით ბეცალიელს, ძესა ურისა, იუდას შტოდან.

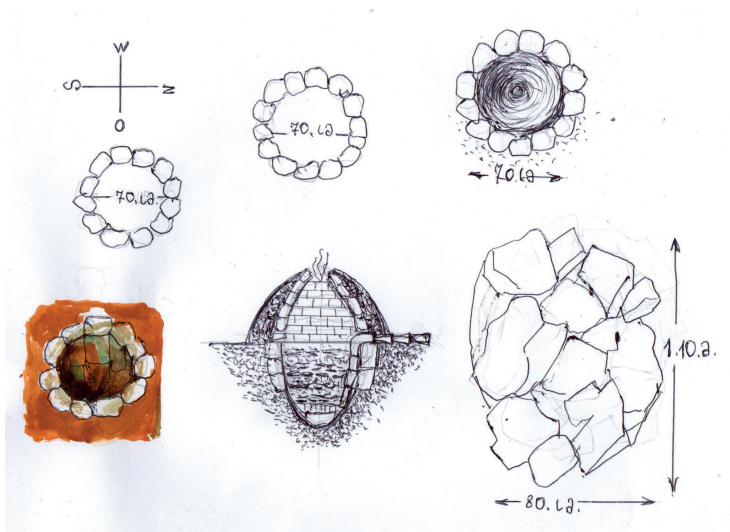
¹ ბიბლია, ნივნი მეხუთე, 3.11.



ჩაკვი, რკინის სადნობი სახელოსნო (ძვ.წ. XI-X სს.). რეკონსტრუქცია.
იდეის ავტორი ნიაზ ბოლქვაძე; მხატვარ-არქიტექტორი ჯემალ მიქელაძე
Chakvi, Iron Workshop (XI-X centuries BC). Reconstruction
Author of the idea Niaz Bolkvadze; Artist-Archeologist Jemal Mikeladze

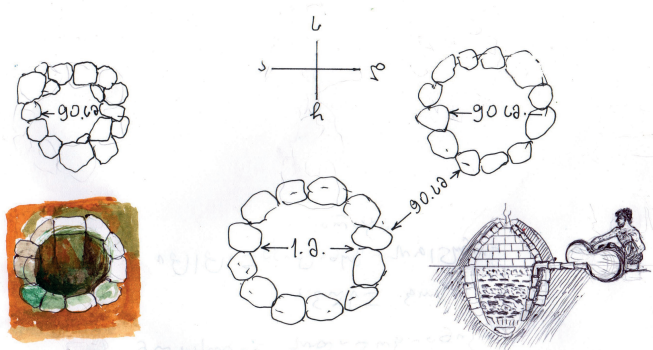


ჭოროხი, ჭარნალი, რკინის სადნობი ქურა-სახელოსნო, ძვ.წ. IX ს.
Chorokhi, Charnali, steelmaking furnace, workshop, IX C. B.C.





ჩოლოქი, ლეღვა, რკინის სადნობი ქურა-სახელოსნო, ძვ.წ. XIII ს.
Choloki, Leghva, steelmaking furnace – XIII c. B.C.





რკინის წილა. ჩაქვი, ჩაისუბანი.
ძვ.წ. XI-X სს.
Ferrous slag, Chakvi,
Chaisubani, XI-X cc. B.C.



რკინის წილა, ჭოროხი,
ჭარნალი. ძვ.წ. IX ს.
Ferrous slag, Chorokhi,
Charnali, IX c. B.C.



რკინის წილა, ჩოლოქი, ლეღვა.
ძვ.წ. XIII ს.
Ferrous slag, Cholokhi,
Leghva. XIII c. B.C.



უძველეს კოლხთა რკინის სადნობი
სახელოსნოს ტერიტორიაზე.

ჩაქვი, მარტი, 2017 წ.

On the territory of ancient Iron Workshop
of Colchis.

Chakvi, March, 2017.



უძველეს კოლხთა რკინის სადნობი სახელოსნოს ტერიტორიაზე.
ჩაქვი, მაისი, 2018 წ.

On the territory of ancient Iron Workshop of Colchis.

Chakvi, May, 2018.



უძველეს კოლხთა რკინის სადნობი სახელოსნოს ტერიტორიაზე.
ჩაქვი, მაისი, 2018 წ.
On the territory of ancient Iron Workshop of Colchis. Chakvi, May, 2018.



უძველეს კოლხთა რკინის სადნობი სახელოსნოს ტერიტორიაზე.
ჩოლოქი, ლეღვა, თებერვალი, 2020 წ.
On the territory of ancient Iron Workshop of Colchis. Choliki, Legva, February,
2018.

აავსო იგი ღვთის სულით, სიბრძნით, გონებით, ცოდნით, რათა შეასრულოს ჩანაფიქრი, დაამუშაოს ოქრო, ვერცხლი და სპილენძი, გამოთალოს თვლები...“¹

როგორც ვხედავთ, აქ რკინის დამუშავება ნახსენები არ არის. ამ დროისათვის რკინის წარმოება და დამუშავება უცხოა ისრაელიანებისთვის.

მოგვიანებით, მოციქულ მოსეს ცხოვრებისა და მოღვაწეობის მიწურულს ისრაელიანების ცხოვრებაში ჩვენ ვხედავთ შრომის იარაღებიდან რკინის ცულს², ასევე რკინის ჭურჭელს, რომელსაც ისინი სხვა ძვირფას ჭურჭელთან ერთად უფლის საგანძურისათვის იყენებენ, მაგრამ რკინის შრომის იარაღები და ჭურჭელი ისრაელიანებს უდაოდ სხვა ხალხებთან ვაჭრობის ან ბრძოლების შედეგად ნადავლის სახით აქვთ მოპოვებული. ამ აზრის ჭეშმარიტებას თვით ისრაელიანების ისტორიაზე ყურადღებით დაკვირვების შედეგად ვგებულობთ.

„ცეცხლს მისცეს ქალაქი და ყველაფერი, რაც შიგ იყო. მხოლოდ ოქრო-ვერცხლი, სპილენძისა და რკინის ჭურჭელი უფლის სახლის საგანძურისათვის გადადეს“³ – ნათქვამია ბიბლიაში ამის შესახებ.

ბიბლიაში აღწერილი ეს ისტორია, მოციქულ მოსეს მოღვაწეობის ხანა (ძვ. წ. XIII საუკ.), ნათლად მოწმობს, რომ ამ ეპოქისათვის, ებრაელი ხალხისთვის რკინის წარმოება უცხოა.

¹ ბიბლია, გამოსვლა, თ., 35-31.

² ბიბლია, მეორე რჯული, თ. 19-5.

³ ბიბლია, იესო ნავეს ძე, თ. 6-34.

ბიბლიაში მოცემული ისრაელიანების ისტორიის პარალელურად იგივე ეპოქაში, ჰომეროსის „ილიადა“, აქ აღწერილი ტროას ომი ასევე ადასტურებს, რომ ამ დროისათვის ბერძენბისთვისაც უცხოა რკინის წარმოება. ისინი მთლიანად აღჭურვილნი არიან ბრინჯაოსა და სპილენძის იარაღით. მათ აქვთ რკინის ნივთები, მაგალითად სპროტული ასპარეზობისათვის რკინის „ბადრო“, მაგრამ იგი გმირ აქილევსს ბრძოლებში გამარჯვებით მოუპოვებია:

„პელიატმა მოყმეთ შესთავაზა ბადრო რკინისა,
მას წინათ მძლავრი ეტიონი ტყორცნიდა ხოლმე,
როცა ის მოკლა აქილევსმა, ფეხმარდმა გმირმა,
სხვა საუნჯესთან ერთად ბადროც წამოუღია“.¹

– აღნიშნავს ჰომეროსი.

ბერძენი პოეტი, პოეზიის პატრიარქი (ჰომეროსთან ერთად) ჰესიოდე (ძვ. წ. VIII-VII საუკ.) თავის პოემაში „სამუშოები და დღეები“ გადმოგვცემს ლეგენდარული ბერძენი სახალხო გმირის პრომეთეს დამსახურებებზე, კერძოდ: რომ მან მისცა ხალხს განათლება..., პირველმა ააგო გემი და აღჭურვა იგი იალქნებით, დაუმორჩილა ადამიანს ცხენი, მოიპოვებინა ხარი და მისი ძალა მინდვრების სახნავად გამოიყენა... ადამიანებს გააცნო ლითონები, ასწავლა როგორ მოიპოვონ იგი მიწის წიაღში, დაამუშაონ და გამოწრთონ... მეტალების ცოდნაში აქ იგულისხმება ოქრო, ვერცხლი, სპილენძი, ბრინჯაო. ამ დროისათვის რკინა მათთვის უცხო იყო.

¹ ჰომეროსი. ილიადა, ქება ოცდამესამე. თბ., 1979, გვ. 517.

ამ აზრის ჭეშმარიტებას მონმოზს თვით ჰესიოდეს მიერ გაკეთებული დასკვნა, რომელსაც იგი ბერძენი ხალხის მიერ განვლილი განვითარების ხუთი (5) ეტაპის დახასიათებისას იძლევა:

– პირველი დედამიწაზე იყო ოქროს ხანა, ყველაზე ბედნიერი დრო ადამიანთა ცხოვრებაში...

– მეორე იყო ვერცხლის ხანა...

– მესამე მოდგმა ადამიანებისა იყო სპილენძის საუკუნე. ამ დროში მათ ჯერ კიდევ არ იცოდნენ შავი-მუქი რკინის შესახებ...

ამავე დროს, სპილენძის ეპოქაში ღმერთმა შექმნა მეოთხე, უფრო კეთილშობილი, ღმერთების სადარი გმირი ადამიანების მოდგმა. ისინი ყველა დაიღუპა სხვადასხვა დროს სხვადასხვა ომებში, ზოგი ტროას ომში, ზოგი კი სხვაგან...¹

საბოლოოდ, მეხუთე საუკუნე და ადამიანთა მოდგმა – ეს არის რკინის ხანა. ის დღესაც გრძელდება² – აღნიშნავს ჰესიოდე.

როგორც ვხედავთ, ჩემს მიერ წარმოდგენილ ანალიზს აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, ძველი ბერძენი მოაზროვნე, ჰესიოდე სრული სიზუსტით ადასტურებს, რომ ტროას ეპოქაში ბერძენთათვის რკინის წარმოება უცხო იყო.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ბუნებრივია, რკინის წარმოება უცხო იყო ბერძენთათვის არგონავტების საქართველოში ლაშქრობის დროსაც, რომელიც დაახლოებით

¹ ნ. ა. კუნი. ძველი ბერძენების ლეგენდები და მითები. არგონავტები. ტაშკენტი, უზბეკისტანის გამომცემლობა „ემ გვარდია“, 1986., გვ. 69.

² ნ. ა. კუნი. დასახ. ნაშრომი, გვ. 70.

რამდენიმე ათული წლით ადრე იყო ტროას ომზე. ამ დროს კი, როგორც ვიცით, ძველი კოლხეთის ტერიტორიაზე, საკმაოდ ხანგრძლივი დროის მანძილზე უკვე მიმდინარეობს რკინის ათვისების ადრეული ეტაპი: ამას მოწმობს დღეს მაშინდელი ეპოქის თანამედროვე ქურა-სახელოსნოები, ამას მოწმობს უძველესი წერილობითი წყაროები:

„შენ უნდა მოხნა მინდორი ჩემი რკინის გუთნით...“¹ უბრძნებს თავის გადაწყვეტილებას კოლხთა მეფე აიეტი არგონავტების წინამძღოლს იასონს. როგორც ნაწარმოებიდან კარგად ჩანს, მეფე აიეტი ხაზგასმით აღნიშნავს რკინის გუთნის შესახებ, როგორც განსაკუთრებულ ძლიერ შრომის იარაღზე, რომელიც უცხოა ბერძენი გმირისათვის.

ჩინეთისათვის, რომელიც ერთ-ერთი უძველესი კულტურის ქვეყანაა, ძვ. წ. II ათასწლეულის დასასრულსა და ძვ. წ. I ათასწლეულის სანტიყის ეტაპზე, რკინის წარმოება უცხოა. ჩინეთში, რკინის გამოყენება იწყება ძვ. წ. I ათასწლეულის დაახლ. შუა ხანებიდან, მაშინ როცა რკინის საყოველთაო გავრცელების ეპოქა იწყება. იგი უთუოდ დაკავშირებული უნდა იყოს აბრეშუმის გზის ჩამოყალიბების სანყის პერიოდთან, როდესაც მჭიდრო სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები ფართო განვითარებას იწყებდა.²

არა მხოლოდ შორი ქვეყნებისათვის, არამედ საქართველოს უახლოესი მეზობელი ხალხისათვისაც კი უცხო იყო რკინის წარმოების საიდუმლოება, რაც კიდევ უფრო ზრდიდა

¹ ნ. ა. კუნი. დასახ. ნაშრომი, გვ. 220.

² მსოფლიოს დიდი ატლასი. ფაქტები ახლო აღმოსავლეთ აზიის შესახებ. ჩინური დინასტიები. გამომცემლობა პალიტრა L, 2011, გვ. 129.

ინტერესს კოლხეთის მიმართ. ისტორია ამის შესახებ მოგვითხრობს, რომ ძვ. წ. VIII საუკ. ურარტუს მეფე სარდურ II-ს დაულაშქრავს კოლხეთის ქვეყანა, აუღია მათი სამეფო ქალაქი და ამ გამარჯვების აღსანიშნავად აქაური ხელოსნებისთვის უბრძანებია რკინის ბეჭდის დამზადება¹...

ძვ. წ. VIII სუკუნეში შავი ზღვის სანაპიროზე, რომელთა საკმაოდ დიდი ნაწილიც კოლხეთის ტერიტორიაზე მოდიოდა 100-ზე მეტი ბერძნული კოლონია-დასახლება იყო. მათ ჰქონდათ მჭიდრო სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები ადგილობრივ მოსახლეობასთან, მაგრამ მათთვის, როგორც ჩანს, რკინის წარმოების ტექნოლოგიის საიდუმლოების მოპოვება მიუხედავად მრავალსაუკუნოვანი ინტერესისა, რასაც ჯერ კიდევ დიდი ხნით ადრე არგონავტების ისტორია კარგად მოწმობს, შეუძლებელი ხდებოდა, კოლხების მიერ რკინის წარმოების კერების დახურულ ხეობებში, აკრძალულ ზონებში ზემოთ აღნიშნული პრინციპით განთავსების შედეგად.

როდესაც კოლხთა სამეფოში მოსულ უცხოთათვის მიუწვდომელი ხდებოდა არამარტო რკინის დამუშავების ტექნოლოგიების, არამედ რაიმე ინფორმაციის მოპოვებაც კი მისი წარმოების ადგილმდებარეობის შეახებ, მაშინ ხალხურ თქმულებებში ჩნდებოდა ცრუ წარმოდგენები იქ არსებულ განსაკუთრებულ ზებუნებრივ მისტიკურ ძალებზე, თუ როგორ იცავდნენ ზღაპრულად მდიდარ კოლხური სამეფოს სიმდიდრეს ზღაპრული არსებები – ურჩხულები, დრაკონები და ა. შ. საუკუნეების მანძილზე უძველეს კოლხთა სამეფო, კი-

¹ დავით ხახუტაიშვილი. დასახლებული ნაშრომი, გვ. 179.

დევე უფრო მიუწვდომელი და საინტერესო ხდებოდა, რამაც შემდეგ სხვადასხვა ხალხის ცხოვრებაში მითებისა და ლეგენდების სახით დაიმკვიდრა ადგილი და დღემდე თაობიდან თაობას გადაეცემა. ამას მოწმობს არგონავტების ისტორია, ლეგენდა „ოქროს საწმისზე“.

ძვ. წ. VIII-VII საუკუნეების შემდგომი პერიოდიდან სხვა და სხვა გარემოებათა გამო უკვე თანდათან იწყება რკინის ფართო გავრცელება.

რკინის საყოველთაო გავრცელების ხანაში (ძვ. წ. V-I საუკ.) ქართველები მსოფლიოში საუკეთესო მეტალურგების სახელს, როგორც ჩანს, კიდევ დიდხანს ინარჩუნებდნენ: „სტოელებისა და სოკრატელების ძლივს შეძენილი წიგნები გაგიყიდია, რათა შეგეძინა იბერიული ჯაჭვის პერანგი! მოგებული ხარ“ – ეუბნება თავის მეგობარს კვინტუს ჰორაციოს ფლაკუსი¹...

დასასრულს შეიძლება ავლნიშნოთ შემდეგი: კაცობრიობის განვითარებასთან ერთად, მეცნიერულ მიღწევებს ყოველთვის თან ახლდა და ახლავს ეკონომიკური თვალსაზრისით თუ სამხედრო სტრატეგიული დანიშნულების მხრივ ახალი აღმოჩენების საიდუმლოდ დაცვა, მისი შემდგომი გამოყენების მიზნით. ამის არაერთი ისტორიული და თანამედროვე ფაქტი არსებობს.

განსაკუთრებით XX-XXI საუკუნეებში კარგადაა ცნობილი დახურული ქალაქები, ან რომელიმე ქვეყნის ტერიტორიაზე, ტყის სიღრმეებში განთავსებული საიდუმლო სამხედრო ნა-

¹ აკაკი გელოვანი, სიბრძნის სიმფონია. თბ., 1989, გვ. 753.

ნილები, რომელთა საფოსტო მისამართი მხოლოდ სამხედრო ნაწილზე მინიჭებული ნომრით გამოიხატება.

დახურულ ზონებში, როგორც ზოგადად ცნობილია, განთავსებულია მთელი რიგი ლაბორატორიები, სადაც იქმნება მასობრივი განადგურების თუ მისგან თავდაცვის ახალი იარაღი, განთავსებულია საიდუმლო სარაკეტო ნაწილები და სხვა...

ამ ნაშრომით, ძველი კოლხი მეტალურგების მაგალითზე ვხედავთ, რომ დედამიწაზე სტრატეგიული დანიშნულების იარაღის წარმოებისათვის გასაიდუმლოებული, აკრძალული ზონების არსებობის ტრადიციას უძველეს საქართველოშიც ჩაეყარა საფუძველი. აქ თავის დროზე, კოლხი მეტალურგები, ჯერ კიდევ ბრინჯაოს ხანაში, დახურულ ხეობებში განთავსებულ სახელოსნოებში დედამიწაზე სრულებით ახალ, რკინა-ფოლადის სამეურნეო და საბრძოლო იარაღს ქმნიდნენ, რამაც შემდგომ ცივილიზაციის განვითარების საქმეში გარდატეხა მოახდინა.

ისტორიული რკინის სადნობი სახელოსნო ძირითადად წარმოდგენილი არის ორი ქურით (ქურები კონსტრუქციით ჩაბრუნებული პირამიდის ფორმისაა. ღუმელები ამჟამად, დროებით, ამოვსებულია მიწით). იქვე ახლოს გამართული არის ბრტყელი ქვებისა და საშუალო სისქის კერამიკის ფრაგმენტებით მოკირწყლული „საყეპელა“ (ქვის მაგიდა), სახელოსნოს ტერიტორია უხვადაა მოფენილი რკინის წარმოების შედეგად ნარჩენი წიდეებით (იხ. ფერადი ჩანართი).

ეს ისტორიული ძეგლები (ძვ. წ. XIII-VII საუკ.) რომლებიც ქართული და ზოგადსაკაცობრიო კულტურული მონაპოვარია, დღეს ჩვენს წინაშეა, რომელსაც სათანადო გაფრთხილება, მოვლა-პატრონობა, აღიარება და დაფასება ჭირდება!

P.S.

ძვირფასო მეგობრებო!

მოგმართავთ ყველას, საქართველოში და მის ფარგლებს გარეთ, განურჩევლად ეროვნებისა, მოქალაქეობისა, ვისთვისაც ძვირფასია და საინტერესო საკაცობრიო ცივილიზაციის ისტორია, ვიცოდეთ ჩვენ და გადავცეთ მომავალ თაობებს წინაპართა მიერ განვლილი გზისა და ღვანლის შესახებ, რომლებიც უძველესი დროიდან ცივილიზაციის საფუძვლებს ჰქმნიდნენ, შემდეგ ერთი ხალხიდან გადადიოდა მეორეში, იხვეწებოდა, ვითარდებოდა და დღეს უმაღლესი ტექნოლოგიების ერამდე მოგვიყვანა. სწორედ ასე, მსოფლიოს ყველა ერმა თავისი წვლილი შეიტანა საერთო საკაცობრიო კულტურის განვითარებაში.

მათ შორის ერთ-ერთი გამორჩეულნი არიან ქართველები.

თანამედრვე საერთაშორისო საზოგადოება მრავალი გამოწვევის წინაშე დგას.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელიც დიდ ყურადღებას საჭიროებს არის წინაპართა კულტურული მემკვიდრეობის გადარჩენა. ყველა სალად მოაზროვნე ადამიანისათვის მძიმეა იმის განცდა, თუ როგორ, სახელმწიფოთა შორის კომფლიქტების გამო, შეიარაღებული დაპირისპირებების შედეგად გამოწვეულ ადამიანთა მსხვერპლს, ასევე თან ახლავს ამა თუ იმ ერის მატრიალური კულტურის ძეგლების განადგურება. ამის სამწუხარო მაგალითები ჩვენ გვაქვს მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში (ერაყში, სირიაში და ა.

შ.) ამით, რასაკვირველია, ნადგურდება ზოგადსაკაცობრიო კულტურული მემკვიდრეობა.

ამ მხრივ, მდგომარეობის გამოსწორების მიზნით, იმედის მომცემია „იუნესკოს“ აქტიურობა, მაგრამ არასაკმარისი. არსებული ვითარება მოწმობს, რომ მხოლოდ „იუნესკოს“ საქმიანობა სრულყოფილად ვერ უზრუნველყოფს ამ მწვავე პრობლემის გადაჭრას, თუ არ იქნა ფართო საზოგადოების აქტიური მხარდაჭერა ამ ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის საქმეში, რომელსაც წინაპართა კულტურული მემკვიდრეობის გადარჩენა ჰქვია.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ჩვენთვის ძალიან მძიმეა იმ რეალობასთან შეგუება, რომ ჩვენს სამშობლოში, ჩვენს თვალწინ მშვიდობიან დროს თუ როგორ ნადგურდება უნიკალური ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის ქართული კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები, მხოლოდ და მხოლოდ გაუგონარი გულგრილობისა და უყურადღებობის გამო. კონკრეტულად, ამ შემთხვევაში ნადგურდება უძველესი ისტორიული რკინის სადნობი სახელოსნოები, სადაც ჩვენი წინაპრები ჯერ კიდევ ქვისა და ბრინჯაოს ხანაში, საიდუმლოდ მოწყობილ სახელოსნოებში, პირველად მსოფლიოში, მაგნეტიტური ქვიშისაგან ადნობდნენ რკინას.

ბოლო ხუთი (5) წლის განმავლობაში ჩვენი საინიციატივო ჯგუფის მიერ საკუთარი ენთუზიაზმით განეული შრომის მიუხედავად სამწუხაროდ ვრწმუნდებით, რომ საზოგადოების თანადგომის გარეშე შეუძლებელი ხდება ამ ძეგლების გადარჩენა.

ჩვენთვის მძიმეა იმის აღიარება, რომ ასეთ უმნიშვნელოვანეს გლობალური მნიშვნელობის ისტორიულ მემკვიდრეობას, რომელსაც მატერიალური კულტურის ძეგლის სტატუსი გააჩნია, არავითარი ყურადღება არ ექცევა. შედეგად, 3000 წლის წინანდელი ქვის მაგიდა, სადაც უძველესი მეტალურგები ლუმელებიდან ამოღებულ გავარვარებულ რკინას დებდნენ, მინის მოხვნის დროს ტრაქტორით იქნა განადგურებული. ჩვენ შევძელით მხოლოდ რკინის სადნობი ლუმელების გადარჩენა. დაშლილი მაგიდის ქვები კი შევავროვეთ და შესაძლებელია მისი რესტავრაცია.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, საქველმოქმედო ფონდის „წინაპართა მემკვიდრეობის გადასარჩენად“ მთავარი მიზანია ამ უნიკალური ძეგლების გადარჩენა, მათ შორის განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ჩაქვის, ჩაისუბნის ისტორიულ სახელოსნოს ტერიტორიაზე ღია ცის ქვეშ მუზეუმის მონწყობას.

ჩვენ მზად ვართ ნებისმიერ მსურველს, ვინც კი დაინტერესდება ამ საკითხით, გავაცნოთ ეს ძეგლები. მათთვის უაღრესად საინტერესო იქნება იმ უძველესი რკინის მეტალურგიის კერების ნახვა, რომლისთვისაც 3300 წლის წინ „არგონავტებმა“ იასონის მეთაურობით თავგადასავლებით აღსავსე გზა განვლეს.

ეს ძეგლები, რომელშიც ასახულია წინაპართა ღვაწლი კაცობრიობის წინაშე, შთამომავლობისაგან გადარჩენასა და თვალსაჩინოდ წარმოჩენას იმსახურებს.

გთხოვთ გამოგვეხმაუროთ.

კონტაქტი:

ნიაზ ბოლქვაძე –

E-mail: niazbolqvadze@gmail.com

მობ: 597 17-64-63

საბანკო რეკვიზიტები:

ს.ს. „საქართველოს ბანკი“. ბანკის კოდი: BAGAGE22

მიმღები: ა(ა)იპ საქველმოქმედო ფონდი – „წინაპართა მე-
მკვიდრეობის გადასარჩენად“

ანგ. # GE51BG0000000161499266

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია. ტ. VI, 1986.
2. დავით გვრიტიშვილი. ქართლის ცხოვრების მესაიდუმ-
ლე. ივანე ჯავახიშვილი. თბ., 1960.
3. გურია. მხარის კვლევა-ძიების შედეგები. საქართველოს
მეცნიერებათა აკადემია. არქეოლოგიური კვლევის ცენტრი.
თბ., 2001.
4. საქართველო, უძველესი მეტალოგენური კერა (აჭარა).
ბათ., 2019.
5. ჰომეროსი. ილიადა, თბ., 1979.
6. ნ. ა. კუნი. ძველი ბერძნების ლეგენდები და მითები. ტაშ-
კენტი. უზბეკისტანის გამომცემლობა „ემ გვარდია“, 1986.
7. მსოფლიოს დიდი ატლასი. გამომცემლობა პალიტრა L,
თბ., 2011.
8. აკაკი გელოვანი. სიბრძნის სიმფონია თბ., 1989.
9. იური სინარულიძე. სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს
ტოპონიმისკა. 1958, წიგნი 1.
10. ბიბლია. საქართველოს საპატრიარქო, თბ., 1989.

MYSTERY OF THE ANCIENT COLCHIAN METALLURGISTS NOT FORGETTING THE ORIGIN OF THE HUMAN CIVILIZATION!

(Summary)

There are well-grounded works based on the result of the achievements of Georgian and foreign scientists in terms of studying and discovering the ancient metallurgy hearths.

Despite of this fact, there are still many important and interesting issues, which should be studied, which have always stayed beyond the proper attention of the scientists till now.

Therefore, the main subject of our research is one of the historical fact, in particular: how did the Colchis rulers manage to protect the secret of iron production in ancient times over the centuries?

Regarding to the question raised, as a result of studying the adjacent territories of the historical workshops attentively and as a result of good observation of their placement on the map, we can mention the following:

The hearths of the production of historical iron on the territory of whole Colchis were placed with one and the same principle in order to protect the privacy in the late bronze and early iron age.

Iron smelting workshop was placed in the misty forest along the river from the embouchement of the main river and sea, after walking

about 4-10 km along this river, with one small tributary in the deep ravine. It was fully immersed in the small ravine between the ravines, existing among the sea and mountains (see the map).

Iron production workshops were covered, invisible for foreign travellers, walking with the marine, land, seaside and mining trails. Ravines also had a well-organized defense system for this purpose (signal towers and others).

Ravines, where there were placed iron production workshops, were prohibited zones at that time, closed ravines – where “uninvited guest” was sentenced to death, in order not to take out the information about secret production of strategic purpose.

According to the above-mentioned, on the example of the ancient Colchis metallurgists, we can see that for the production of strategic weapons on the earth, tradition of secret production, which makes the modern world so rich today, one of the country was Georgia, where it was founded, where Colchis metallurgists laid down the basis of the iron-steel production with fully new eliquation rule from the ore on the earth in the workshops, placed in the closed ravines in the bronze age, which made a great change in the development of the civilization.

Historical iron smelting workshops, after they were scientifically studied and after comparatively insignificant museum exhibits were moved to the museums, historical workshops – iron smelting furnaces, stone table – “Sazhepela” – left without conservation for decades – were forgotten... The great past of the ancient Georgians, history of ancient Colchis iron metallurgy was in danger of losing forever. In order to save Colchian inheritance of the ancestors, on the basis of necessity, together with like-minded people, it was possible for me to

find historical iron smelting workshops, which were safely preserved on the territory of Colchis, in the basins of the rivers: Chorokhi, Chakvi Tskali (Chakvi Water) and Choloki, their fencing and saving, including, in November 2019 year, historical workshop of Chakvi Chaisubani was given the status of immovable material culture monument. Work is being undergone on the rest of monuments.

These historical monuments (B.C. XIII-VIII c.), which confirm with material evidence that Georgia, Old Colchis is historical homeland of the iron production and it's before us today! It's Georgian and universal cultural achievement, which needs proper recognition and appreciation!

**ТАЙНЫ ДРЕВНЕЙШИХ КОЛХСКО-ИБЕРИЙСКИХ
МЕТАЛЛУРГОВ
НЕ ПРЕДАВАТЬ ЗАБВЕНИЮ ИСТОКИ
ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ!
(Резюме)**

В Закавказье в результате достижений грузинских и зарубежных ученых в области открытия и изучения древнейших очагов металлургии нам удалось добыть фундаментальные труды.

Несмотря на это, все еще остаются неизученными немало весьма важных и интересных вопросов, которые до наших дней оставали без надлежащего внимания ученых.

Исходя из этого, главным предметом нашего исследования является один из исторических фактов, в частности: как в древности правителям Колхиды на протяжении столетий удавалось хранить тайну производство железа?

По поводу поставленного вопроса, в результате внимательного изучения территорий, прилегающих к историческим мастерским и тщательного их размещения на карте, можно отметить следующее:

Исторически очаги производства железа на всей территории Колхиды в позднюю бронзовую и раннюю железную эпоху, с целью сохранения тайны, были размещены по одному и тому же принципу:

Вдремучем лесу, на берегу упирающейся в ущелье маленьким притоком реки, от главной лопасти дельты реки, впадающей в море, по прохождении вдоль которой около 3-5 км, была размещена железоплавильная мастерская. Она полностью утонула в небольшом ущелье, образовавшемся между горными ущельями и морем (см. карту).

От взора путника, следующего тремя ведущими к ущельям путями: морской, сухопутной, приморской и горными тропами, были скрыты, невидимы железоплавильные мастерские. С этой целью в ущельях также была установлена хорошо организованная охранная система (сигнальные вышки и др.)

Ущелья, в которых были расположены мастерские по производству железа, в свое время были запрещенными зонами, закрытыми ущельями, где непрошенный «гость» карался смертью, поскольку мог вынести оттуда информацию о производстве железа, имеющем стратегическое значение.

Исходя из вышеуказанного, на примере металлургов древней Колхиды видим, что на планете Земля запретные зоны производства оружия стратегического назначения, традиции тайного производства, чем на сегодняшний день так богат современный мир, в свое время одними из первых зародились и в Грузии, где колхские металлурги еще в бронзовую эпоху в размещенных в ущельях закрытых мастерских закладывали основы совершенно нового для человечества производства из руды железа и стали, что явилось коренным переломом в дальнейшем развитии цивилизации.

Исторические железоплавильные мастерские после научного исследования и помещения в музеи сравнительно незначитель-

ных музейных экспонатов, исторические мастерские – железоплавильные печи, каменный стол «сажепела», оставшийся без консервации на протяжении десятилетий были преданы забвению... Великое прошлое древних грузин, история древнейшей колхской железной металлургии оказался на грани исчезновения. Исходя из необходимости спасения культурного наследия предков, вместе с единомышленниками мне была предоставлена возможность обнаружить на территории Колхидской низменности, в бассейнах рек: Чорохи, Чаквисцкали и Чолоки хорошо сохранившиеся исторические железоплавильные мастерские, огородить и спасти их. В том числе, Чаквской, Чаисубанской исторической мастерской в ноябре 2019 года был присвоен статус недвижимого памятника материальной культуры. Ведутся работы по присвоению статуса другим памятником.

Эти древнейшие памятники (XIII-VIII в.д.н.э.), которые своими предметными источниками доказывают, что Грузия, Древняя Колхида, является исконной исторической родиной производства железа, сегодня находятся перед нами! Они являются грузинским и общечеловеческим достоянием, которое требует соответствующего признания и оценки!

ტექნიკური რედაქტორი
და დამკაბადონებელი
მალხაზ ფაღაველი

კომპიუტერული უზრუნველყოფა
თინათინ მსხალაძე



ნიაზ (ნიკოლოზ) ბოლქვაძე – ფილოსოფოსი, მწერალი, საზოგადო მოღვაწე, ნობელის პრემიის ნომინანტი.

განათლებით პოლიტოლოგი; ფილოსოფოსი. **2005** წლიდან არის ფილოსოფოსთა საზოგადოების წევრი, **2008** წლიდან საქართველოს მწერალთა კავშირის წევრი. სხვა და სხვა ერებისა რელიგიების წარმომადგენელთა შორის მეგობრული ურთიერთობის განვითარების საქმეში გაწეული

ღვაწლისათვის ბაშკირეთის რესპუბლიკის გამოჩენილ მოღვაწე ადამიანებთან ერთად დასახელებული იყო „**2002** წლის ადამიანად“.

არის ფაზისის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი.

2019 წელს ნიაზ ბოლქვაძე წიგნით: „აზროვნების ეკოლოგია – კაცობრიობის ხსნის მთავარი საშუალება“ – საქართველოდან წარდგენილი იქნა ნობელის პრემიაზე მშვიდობის დარგში.

საქველმოქმედო ფონდის „წინაპართა მემკვიდრეობის გადასარჩენად“ დამფუძნებელი და თავმჯდომარეა.

არის **15** წიგნის, **50-ზე** მეტი მეცნიერული ნაშრომის და **500-ზე** მეტი პუბლიცისტური წერილის და სტატიის ავტორი ქართულ და უცხოურ გამომცემლობებში.

2021 წლის ივლისში საქართველოს მწერალთა კავშირის მიერ მიენიჭა ქართული კულტურის რაინდის წოდება.

ISBN 978-9941-8-3669-5



9 789941 836695